MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Ingrida MONTVYDIENĖ

VALSTYBĖS GARANTUOJAMA TEISINĖ PAGALBA CIVILINĖSE BYLOSE

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2010

Disertacija rengta 2009-2010 metais Mykolo Romerio universitete.
Disertacija ginama eksternu.

Mokslinis konsultantas:
Prof. dr. Stasys Vėlyvis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:
Doc. dr. Virgilijus Valančius (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Nariai:
Prof. dr. Kazys Meilius (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)
Doc. dr. Darijus Beinoravičius (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)
Prof. dr. Manuela Tvaronavičienė (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas – 03 S)
Prof. dr. Andrius Narbekovas (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, teologija – 02 H)

Oponentai:
Doc. dr. Rima Ažubalytė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)
Doc. dr. Julija Kiršienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2010 m. spalio 15 d. 13 val. Mykolo Romerio universiteto konferencijų salėje (I-414 aud.).
Adresas: Ateities g. 20, LT-08303, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2010 m. rugsėjo 15 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo (Gedimino pr. 51, Vilnius) ir Mykolo Romerio universiteto (Ateities g. 20 ir Valakupių g. 5, Vilnius; V. Putvinskio g. 70, Kaunas) bibliotekose.

Ingrida Montvydienė

STATE-GUARANTEED LEGAL AID IN CIVIL CASES

Summary

'Inde datae leges, ne fortior omnia posset'[1] *(Therefore laws were given in order that the stronger might not be able to do everything).*

'Constitutional right to judicial defence cannot be deemed ensured if justice remains inaccessible.'[2]

I. A. Prikhodko

Topicality and scientific novelty of the subject. Legal, social and economic changes in the life of the society during the last decades in Lithuania, as well as in many other countries of the world, brought a situation when judicial defence of infringed rights becomes inaccessible or hardly accessible to a large part of members of the society due to a difficult financial situation. Establishing state-guaranteed legal aid for the needy and the creation of measures and methods of ensuring implementation of this aid in examination and settlement of civil disputes inevitably become a duty of each democratic state. Granting of this aid is one of the guarantees ensuring the implementation of the right to judicial defence that is established in Article 30 of the Constitution of the Republic of Lithuania and helps the poor people, who cannot afford paying private lawyers for their legal assistance and paying other litigation expenses, to defend their rights and interests protected by the law.

The state, prohibiting self-defence of infringed rights and establishing that infringed rights can be defended only within the procedure established by the laws, must take into account the real possibilities of people to defend their rights in court, and in those cases when the implementation of the right to judicial defence depends on the financial situation of a person, it must give him or her state-funded legal aid. The principle of supremacy of law can be actually implemented only in case it is implemented practically, i.e. enables each person to efficiently defend his or her rights and interests protected by the law against any violation. There-

[1] Adeleye, G., *et al. World dictionary of foreign expressions – a resource for readers and writers*. Wauconda, III.: Bolchazy- Carducci Publisher, 1999, p. 181.

[2] Prikhodko, I. A. *Dostupnost pravosudija v arbitražnom i graždanskom procese:* osnovnye problemy [Access to justice in arbitration and civil procedures: key issues]. Sankt-Peterburg: Izdatelskij dom, 2005, p. 27.

fore, in rule of law, one of the most important and most stable guarantees of human rights is ensuring a possibility to make use of remedies created by the state itself – *ubi ius ibi remedium.*

As the differentiation of the society according to richness is quickly increasing, formal procedural equality of rights of the parties does not mean equal possibilities by itself. When the financial situation of the parties to a process differs, one party may afford hiring a lawyer, while the other may not, therefore in a judicial process, which is based on the principle of competing, the party to the process that has a lawyer has more possibilities of winning that the party that does not have one. State-guaranteed legal aid is to be admitted to be an important guarantee of ensuring both accessibility of judicial defence and other fundamental principles of civil procedure (competing, disposition, procedural equality of the parties, right to be heard, etc.). Therefore, no wonder that many authors admit that ensuring the right to state-guaranteed legal aid must be given priority importance, otherwise a person's right to fair trial[3] and all other human rights[4] become worthless. If obligations of the state to give legal aid to those who really need it, who due to a difficult financial situation cannot afford paying litigation expenses, remain only an empty demagogic promise, that presupposes a legal uncertainty in the society, distrust in political and legal institutions, doubts about the values of the democratic system, a part of the society is being eliminated from the social life.

In spite of Lithuania's efforts to create a state-guaranteed legal aid system, until now in our country, as well as in many other jurisdictions, the state-guaranteed legal aid system is one of the most often reformed fields. During the past decade, there were two essential reforms of this system, legal acts forming the regulatory framework of this aid are constantly amended and revised, this field becomes a frequent object of criticism both of specialists and individual members of the society. But the problems of state-guaranteed legal aid in civil cases have not yet been fully and thoroughly researched in Lithuania on the scientific level. Analysis of the existing systemic relationship of legal rules regulating state-guaranteed legal aid, their relationship and compatibility with other means created by the state for ensuring accessibility of judicial defence, evaluations of their efficiency have been left beyond the limits of research by the law science.

---

[3] Marasinghe, C. The Right to Legal Assistance in International Law, with Special Reference to the ICCPR, the ECHR, and the ACHR. *Asian Yearbook of International Law.* 1995, 5: 15-44, p. 15, 18.

[4] Manning, D. S. Development of a Civil Legal Aid System: Issues for Consideration. *Paper prepared for the 2nd European Forum on Access to Justice.* Background Materials, 24-25 February 2005, Budapest.

The creation of a state-guaranteed legal aid system *per se* does not mean that there are sufficient possibilities for exercising the right to judicial defence for poor people. Today it is admitted that none of the countries has created a state-guaranteed legal aid system ensuring impeccable implementation of the right to make use of free legal assistance in examining and settling cases under the civil procedure[5]. Many jurisdictions, creating and reforming state-guaranteed legal aid systems face many organizational and procedural problems of similar type: who should perform the administration of state-guaranteed legal aid; what model of legal aid suppliers should be chosen; how the quality of legal aid is to be ensured; what criteria for getting state-guaranteed legal aid should be established; what the scope of giving this aid should be, etc. According to M. H. Fargo, difficulties and problems constantly arise in the field of ensuring state-guaranteed legal aid. Practically, one fundamental reason is characteristic of all of them: theoretically a person has the right to judicial defence and legal assistance, but in reality he cannot exercise such a right[6]. D. S. Manning notes that this problem is caused by the fact that both in the United States and in Europe state-guaranteed legal aid is made to suit not the field of civil or human rights, but almost exclusively the economic conditions of a country[7]. Such and similar statements confirm the topicality of the selected subject and suppose a necessity to research organisational and procedural peculiarities of state-guaranteed legal aid in civil cases as a complex, to reveal their significance for accessibility of judicial defence. The lack of scientific analysis in this field in Lithuania undoubtedly restrains both evaluation of efficiency of the state-guaranteed legal aid system in our country, identification of its defects and gaps in it, as well as achieving a progress in ensuring accessibility of judicial defence for the needy. For the above-mentioned reasons, this thesis paper is not only topical, it is completely new in the Lithuanian law science. Ample comparative jurisprudence, though not a purpose of this paper, is very significant in assessment of the Lithuanian state-guaranteed legal aid system, it helped to discover new ideas and solutions on the issues considered herein.

In this paper, for a wider perception of state-guaranteed legal aid, such fields of the positive law are researched, which have not been analysed in Lit-

[5] Rekosh, E.; Buchko, K. A.; Terzieva, V. *Pursuing the Public Interest: A Handbook for Legal Professionals and Activists*. Columbia Law School, New York, 2001, p. 220.

[6] Farago, M. H. Privetsvija. *V dostup k pravosudiju: problemy besplatnoj juridicheskoj pomochi v stranakh Centralnoj i Vostochnoj Evropy* [Access to Justice: legal aid problems in Central and Eastern Europe]. Evropeiskij forum po dostupu k pravosudiju, Budapesht 5-7 dekabrja, 2002, p. 7.

[7] Manning, D. S. Legal Aid Provision in Non-criminal cases. *2nd European Forum on Access to Justice, preliminary forum report*, *24-25 February 2005*, *Budapest, Hungary*, p. 29.

huania at all (activities of legal aid suppliers, quality of legal aid, criteria for giving or refusing to give legal aid, etc.). This is aimed not only at expanding the area of cognition by jurisprudence, but, what is most important, revealing those problems that could partially be caused by a limited apprehension of the state-guaranteed legal aid system's essence.

The object of the research is state-guaranteed legal aid in civil cases as a mean for ensuring accessibility of judicial defence.

Taking into account that the purpose of state-guaranteed legal aid is to ensure accessibility of judicial defence to the most socially vulnerable, the thesis paper analyses as a complex only those organisational and procedural peculiarities of state-guaranteed legal aid in civil cases that can have an essential significance for achieving this purpose. Therefore, the thesis paper does not present a detailed analysis of all legal rules applicable to state-guaranteed legal aid.

In this paper, the institution of state-guaranteed legal aid is examined within the limits of its application in the very civil proceedings, starting with the phase of addressing the court, but enforcement of court judgements is not covered. The primary legal aid, which is an independent type of state-guaranteed legal aid and is not directly intended for ensuring judicial defence in civil proceedings, is analysed only to the extent it creates assumptions for efficient implementation of secondary state-guaranteed legal aid in civil cases.

The goal and objectives of the paper. The goals and objectives of the paper were determined by peculiarities of regulation of state-guaranteed legal aid in Lithuania and in other states. *The goal* of the paper is to analyse the essence and delivery mechanism of state-guaranteed legal aid in civil cases as a complex: organisational peculiarities of this aid, peculiarities of deciding to give it, as well as procedural peculiarities, which show whether the positive law attains its goal, i.e. whether it ensures the real accessibility of judicial defence to the poor, whether the set legal regulation does not unreasonably burden the exercise of the right to judicial defence for such persons. For achievement of this goal, the following main *objectives* are raised:

1. to reveal the essence of state-guaranteed legal aid and the principles of giving this aid;

2. to reveal historical assumptions for state-guaranteed legal aid and to analyse organisation peculiarities of this aid (methods of giving the aid and mode of its administration), to reveal their significance for ensuring accessibility of judicial defence;

3. to investigate criteria of property situation (means) and advantages (merits) determined by Lithuanian legal acts for getting state-guaranteed legal aid,

the procedure of using such criteria and adequacy to the need for state-guaranteed legal aid;

4. to reveal and to analyse peculiarities of regulation of representation and release from payment of litigation expenses when giving state-guaranteed legal aid;

5. to present conceptual conclusions and suggestions for the legislator regarding the improvement of the state-guaranteed legal aid mechanism.

Practical significance of the paper. The analysis made in the thesis paper is valuable both theoretically and practically. The results of the research made in the thesis paper reveal defects of regulation of state-guaranteed legal aid, practical problems of application and reasons that determine them. During the research it became apparent that many issues related to state-guaranteed legal aid are not solved in our country or are solved inappropriately, ensuring of state-guaranteed legal aid is not adequate to the need for such aid, some legal rules governing this institution form artificial restrictions in making use of judicial defence of one's infringed rights. Therefore, the results of the research would be useful for the legislator seeking to find optimal solutions for problems of state-guaranteed legal aid in civil cases and to use them for improving the Law on State-Guaranteed Legal Aid and regulations implementing it, as well as the Civil Procedure Code. The research is also significant for the law doctrine in development of the issues of revealing the purpose and significance of state-guaranteed legal aid and its place in the legal system, as well as for law students for deepening of their knowledge and forming viewpoints on this issue.

Statements of the thesis to be defended:

1. In order to implement the goal of the state-guaranteed legal aid, i.e. to ensure accessibility of judicial defence in civil cases, the issues of giving this aid cannot be eliminated from the procedural activities of the court examining the case where such aid is needed. It is necessary to include legal provisions in the procedural law, which would establish guarantees of giving such aid when such aid is necessary for the sake of justice, as the criteria for giving this aid that are formulated in the Law on State-Guaranteed Legal Aid do not ensure assessment of an individual need for this aid in a specific civil case.

2. The scope of authority given to entities administering state-guaranteed legal aid have an effect on ensuring accessibility of judicial defence to persons getting this aid.

3. The regulation of representation in giving state-guaranteed legal aid sets unreasonable limitations on persons getting such aid to choose a representative (attorney-at-law) and to give him the powers confirming the scope of represen-

tation. Conditions of giving this aid contradict to the principles of professional activities of the attorney-at-law, do not promote the quality of legal aid, and the model of an attorney-at-law constantly giving legal aid has no financial foundation, either.

4. Inconsistent and controversial regulation of litigation expenses in case of state-guaranteed legal aid, hinders the release of persons getting state-guaranteed legal aid from payment of litigation expenses and it does not ensure rational use of state funds for financing of this aid.

Approving of the research results. The paper was discussed in the Department of Civil Procedure of the Faculty of Law of Mykolas Romeris University. Scientific articles have been published and reports have been read in scientific conferences on some of the issues examined in the thesis paper.

Overview of the research. The selected research object is groundbreaking, it has never been researched in Lithuania on the scientific level as a complex. Until now, Lithuanian specialists of the procedural law have analysed only fragmented aspects of state-guaranteed legal aid in Lithuania within the limits of separate researches made by institutions of civil procedural law: some issues of state-guaranteed legal aid, as one of litigation funding methods in Lithuania and only in the comparative aspect, were analysed by Mr. R. Simaitis, in the field of legal relationship of representation – by Ms. I. Žalėnienė. As usually, without performing a thorough analysis and making of any conclusions, the truths of dogmatic character are given about this aid in the textbooks on the Lithuanian civil procedure law by V. Nekrošius, A. Driukas and V. Valančius. Writing of this paper was significantly influenced by collections of reports, articles and documents prepared by the Public Interest Law Initiative, the International Centre for the Legal Protection of Human Rights (Interights), the Bulgarian Helsinki Committee and the Polish Helsinki Fund for Human Rights, that are intended for revealing problems of accessibility of judicial defence and state-guaranteed legal aid and experience of various jurisdictions in this field. Historical assumptions for state-guaranteed legal aid and a valuable comparative analysis were made by M. Cappelletti, B. Garth. The experience of various states in the comparative aspect was also analysed by D. S. Manning, J. Flood and A. White, F. Regan, E. Rekosh, K. A. Buchko, V. Terzieva, K. Malleson, N. Hriptievschi. Works by R. Smith (England and Wales), M. Hacohen (Israel), D. McQuoid-Mason (South Africa), T. Goriely (Netherlands), M. Buckley and E. Johnson (USA), etc. that introduce state-guaranteed legal aid in various jurisdictions are also significant for understanding problems of state-guaranteed legal aid systems. They help not just to give the full view of regulation and problems of state-guaranteed legal aid, but are also topical with

regard to the fact that the Lithuanian state-guaranteed legal aid system was being created referring to the experience namely of those countries that are introduced by the above authors. Therefore, these sources gave not just useful information about the positive law of some foreign states, but also valuable knowledge about the problems of regulation of state-guaranteed legal aid and problems of law practice in those countries, reasons for reformation.

Works of authors examining the peculiarities of the quality of legal aid and of organisation of activities of legal aid suppliers are also significant for the research, as in Lithuania this field is still beyond the limits of research by law science. Among the authors who analysed this field are E. M. Berlin, M. Gramatikov, Kratenko A., Paterson and A. Sheer, L.Bridges, E. Cape and R. Moorhead, A. Klijn, N. V. Kozlova. A concentrated analysis of the state-guaranteed legal aid quality issues in various jurisdictions is also presented in the publications prepared by the Public Interest Law Institute and the Department for Constitutional Affairs of the United Kingdom. For examining of criteria for the state-guaranteed legal aid, the works of D. Moreno, M. J. Mossman, K. Schucher, C. Schmeing, I. Burns, J. T. Johnsen are also significant.

In revealing duties of the state in ensuring the said aid and formulating principles of this aid, which should also be provided for in the national law, documents of the Council of Europe and the United Nations Organisation regulating these issues, the jurisprudence of the European Court of Human Rights case law were referred to.

The author collected material for her scientific research of the state-guaranteed legal aid system in Lithuania, also participating in international events: training 'Work Organisation in Public Law Firms' 2001, 2002, 2003, 2004 (Lithuania); training by the International Criminal Court ICC Project for defence lawyers on the International Criminal Court, Academy of European Law, 2003 – 2005 (Germany, Trier); introduction of state-guaranteed legal aid systems 2005 – 2006 (Netherlands, Amsterdam; England, London).

Methodology of the paper. Traditional theoretical and empiric methods of jurisprudence are used in this paper as a complex. Due to the nature of the paper, the methods of documentary analysis and comparative jurisprudence were used most. Conclusions and summaries were made using the methods of abstraction, systemic analysis and teleology.

The goal and objectives of the paper resulted in the necessity to use the method of *comparative jurisprudence*. Application of this method made it possible to reveal peculiarities of state-guaranteed legal aid systems in other countries (England, Netherlands, Finland, South Africa, Israel, France, USA, etc.), whereas longer historical experience of other countries in regulation of

the issues discussed herein made it possible to evaluate the Lithuanian state-guaranteed legal aid system, to reveal its problems and regulation defects, tendencies, to substantiate conceptual suggestions for improvement of this system and solving of its problems.

The use of the *systemic analysis* method in the thesis paper enabled to analyse rules of the Lithuania law, law of other states, as well as the international law applicable to state-guaranteed legal aid, content of such rules, their interrelationship and application in the positive law. Based on the systemic method, state-guaranteed legal aid was also examined as a means of ensuring accessibility of judicial defence, revealing the relationship of legal rules regulating it and compatibility with the aims raised for such a means and other rules of the positive law intended for regulating the issues of judicial defence accessibility or related issues. The analysis of the issues attributed to the object of the thesis research, a complex view of the research object permitted to critically assess organisation of giving state-guaranteed legal aid, appropriateness of the criteria for giving such aid, as well as procedural issues in connection with giving of this aid.

The method of *quantitative analysis of sociological research* and the *analytical – critical* method were applied in analysing the case law of the European Court of Human Rights and the Supreme Administrative Court of Lithuania on the issues of giving and refusing to give state-guaranteed legal aid.

Historical analysis and *teleological* methods helped to reveal how the assumptions for the state-guaranteed legal aid system were formed, how this system developed, what goals were raised for this aid in Lithuania and in other states.

In addition to the above-mentioned methods that are customary in law science, a couple of unconventional methods were used in some parts of the paper, i.e. the method of economic analysis and the hypothetic method.

The method of *economic analysis of law* is used in order to evaluate the financial feasibility of models of state-guaranteed legal aid providers chosen in Lithuania, also to evaluate whether criteria of property situation *in toto* for establishing one's eligibility to state-guaranteed legal aid are really in line with the need for this aid and are appropriate and efficient in ensuring accessibility of judicial defence for the needy.

The method of *hypothetic modelling* is used in analysing the models of administration of the state-guaranteed legal aid system and provision of this aid, criteria for granting this aid, rules for release from litigation expenses. Analogy and induction are used to substantiate conclusions of this analysis and possible consequences of suggestions given

STRUCTURE OF THE THESIS

The structure of the paper was determined by the object of the research, its goals and objectives. The paper consists of the introduction, overview of the research, the methodology used, four parts elaborating the subject of the paper, conclusions and suggestions, summary, the list of literature referred to and the list of scientific publications of the author on the subject of the thesis.

In the first part of the paper titled 'Essence of state-guaranteed legal aid in civil cases, notion of such aid and principles of giving it', the notion of state-guaranteed legal aid is revealed. In this part of the paper, the concept of general character is given about the significance of state-guaranteed legal aid for ensuring accessibility of judicial defence, and what should be the mechanism of ensuring this aid in order that it could really attain its purpose. In this part of the paper, it is analysed whether state-guaranteed legal aid, being separate from the procedural activities of the court and without any procedural guarantees for giving it being provided for, can ensure the implementation of the right to judicial defence for persons needing it. International legal acts, emphasizing the duty of the state to ensure free legal assistance for the needy, are discussed, the principles of state-guaranteed legal aid that are formulated in the said legal acts and by the European Court of Human Rights are introduced – the said principles should be provided for when creating national state-guaranteed legal aid systems: 1) ensuring the indispensable state-guaranteed legal aid when it is necessary in examining a specific civil case; 2) ensuring timely giving of state-guaranteed legal aid in all stages of the proceedings, as well as in pre-trial and out-of-court procedures; 3) efficiency of state-guaranteed legal aid; 4) ensuring a possibility to freely choose an attorney-at-law who will give legal aid.

The first part of the paper is the foundation on which the research made in the subsequent parts of the paper is based, as it is only after one properly perceives the essence and the principles of state-guaranteed legal aid that the organisational structure of this aid, the procedural peculiarities of deciding to give it and of actually giving it can be evaluated.

The second part of the paper titled 'Historical development of state-guaranteed legal aid' is intended for overview of assumptions for appearance of state-guaranteed legal aid in civil cases and its development tendencies. A brief historical analysis of the development of the institution of legal aid guaranteed by foreign countries (USA, France, England, Netherlands, Sweden, Israel, etc.) in civil cases permits to reveal the fundamental problems faced by them in creating and reforming legal mechanisms for ensuring this aid. Further, the origin of state-guaranteed legal aid in civil cases in Lithuania is overviewed, that rea-

ches back to the times of the Great Dukedom of Lithuania, then continued under the laws of the tsarist Russia and being a part of the Soviet Union. More attention is paid to the historical assumptions for and development of the Lithuanian state-guaranteed legal aid system after regaining of independence in 1990, as it was the basis for formation of the contemporary state-guaranteed legal aid system. As many other foreign countries, Lithuania, when creating and reforming this system, faced problems of three types that it had to solve: 1) problems of administration of the system that had to ensure collection of statistical data of state-guaranteed legal aid, planning of use of budget funds, compliance with requirements for the quality of the aid; 2) problems of financial character, in order to establish an adequate criterion of property situation matching the need for state-guaranteed legal aid and adequate amounts of the fee for this aid; 3) problems of procedural character, in order to ensure giving of state-guaranteed legal aid still before addressing the court and as simple procedure of giving state-guaranteed legal aid as possible. This part also analyses some positive provisions that used to regulate the procedure of giving this aid before the reform of the state-guaranteed legal aid system in 2005, that were subsequently dropped.

The third part of the paper titled 'Organisation peculiarities of state-guaranteed legal aid' reveals peculiarities of giving and of the administration of state-guaranteed legal aid and makes some evaluations: what the significance of the chosen methods of the administration of the state-guaranteed legal aid system and of models of giving this aid is for ensuring accessibility of judicial defence. During the research, a lot of attention was paid to the comparative jurisprudence as the current Lithuanian state-guaranteed legal aid system is created on the basis of experience of many foreign states[8].

In this part of the paper the main models of giving state-guaranteed legal aid are discussed: by private attorneys (*judicare*) and staff attorneys, advantages and disadvantages of such models are analysed, reasons determining the choice of one or another method in various jurisdictions are revealed. Further in this part, the methods of administration of state-guaranteed legal aid in various

[8] On 3 February 2003, the Minister of Justice of the Republic of Lithuania by his Decree No. 17 formed an interdepartmental workgroup for preparing an outline of improvement the state-guaranteed legal aid system and drafts of related legal acts. In drafting of these documents, the experience of the Netherlands, England and Wales, Israel, South Africa was referred to, in particular providing for the regulation of issues in connection with the organisational structure of this system. The proposals given in the outline are reflected in legal acts regulating state-guaranteed legal aid. Texts of these documents are available in: *Material of the conference 'Legal Aid Reform in Lithuania' held on 22 April 2004 in Vilnius.* Vilnius: Ministry of Justice of the Republic of Lithuania, 2004.

countries are overviewed: by establishing an intermediating authority; delegating this function to courts and institutions of self-governance of the legal profession. Taking into account that Lithuania has chosen the 'British' methods of administration of state-guaranteed legal aid, by establishing an intermediating authority that has broad powers – the State-Guaranteed Legal Aid Office, a more detailed evaluation of this administration method is offered.

The paper continues to examine as a complex the issues of compatibility of the methods of giving state-guaranteed legal aid, as applicable in Lithuania, and peculiarities of the methods of administration of this aid with the main principles of professional activity of legal aid providers (attorneys-at-law) and reveals the impact they have on the accessibility of judicial defence. The importance of ensuring independence of attorney-at-law's activities, of privileged communication and of absolute trust by the client is revealed, the necessity to reduce the powers of entities (Offices) administering state-guaranteed legal aid that can have an effect on relations of an attorney-at-law and the person represented by him is substantiated.

Also, the paper exposes the problem of establishing criteria for the quality of legal aid. The quality assurance issues in provision of state-guaranteed legal aid are analysed in two aspects: 1) it is examined what qualification requirements must be met by legal aid providers; 2) the issues of assessing the quality of the legal aid provision process are examined: what significance the peculiarities of organisation of professional activity of attorneys-at-law providing state-guaranteed legal aid have for the quality of legal aid; methods of evaluation of the quality of legal aid applicable in various jurisdictions (joint evaluation, evaluation of the case dossier, client satisfaction, seeming client, self-evaluation, desired provider, quality mark) are overviewed and problems of their application are discussed; it is analysed what entity should be assigned the function of evaluation of the quality of legal aid.

This part of the paper ends with a brief analysis of interrelationship of the primary and the secondary legal aid and discloses the influence that the peculiarities of organisation of the primary legal aid may have on ensuring accessibility of judicial defence.

In the fourth part of the paper titled 'Procedural peculiarities of deciding to give and giving of state-guaranteed legal aid' the analysis of criteria for giving state-guaranteed legal aid and specific types of this aid is made. This part examines criteria of property (financial) situation (means) established by Lithuanian legal acts, that are to be met by persons willing to get state-guaranteed legal aid, and advantages (merits), which, if present, deprive one of the right to get state-guaranteed legal aid, their relevance to the need for state-

guaranteed legal aid is revealed, the problems of application of such criteria are discussed. It is concluded that the flat criteria of property situation confirm only that the property situation of a person corresponds to the level set by legal acts but not his or her possibilities to really bear the burden of litigation expenses in a specific civil case heard in court. The necessity to introduce the criterion of the interests of justice is substantiated, application of which would enable, upon an integrated assessment whether a person according to his or her property situation, taking into account the amount of litigation expenses in a specific case, the complexity of the case, the consequences and significance of the outcome of the case for the interests of the person, to decide whether it is necessary to give state-guaranteed legal aid in that specific case. The paper also gives a critical evaluation of the criteria of advantages determined in our country and procedures of their application. It is indicated which of them could be regarded as independent criteria of advantages and which – only as circumstances that can confirm them. In examining the criteria application issues, the necessity to empower the court that examines a case to apply criteria in a specific civil case is disclosed.

In the second chapter of this part of the paper, the specifics of the legal relation of representation that is formed in provision of state-guaranteed secondary legal aid in civil cases is examined, its peculiarities are displayed, assessment of its correspondence to the purpose of this institution is given. Also, it is analysed whether the decision to grant state-guaranteed legal aid is a proper document confirming powers to represent interests of the person getting state-guaranteed legal aid, who delegates powers to the representative and what powers are so delegated, how the scope of authority is approved.

The last chapter of this part is designated for the analysis of the release from litigation expenses in case of provision of state-guaranteed legal aid. Specific types of litigation expenses are identified, from which the persons to whom state-guaranteed legal aid is granted are released from. The chapter discusses both types of expenses provided for in the law, from payment of which the above persons are released, and types of expenses that the state actually incurs but does not specify them as an individual type of expenses (expenses of administration of state-guaranteed legal aid). Also, the problems of release from specific litigation expenses, as well as of their compensation and distribution are dealt with.

CONCLUSIONS AND SUGGESTIONS

The conclusions formulated in the paper support the statements defended. Taking into account the results of the research, conceptual suggestions are given, which could be useful for the legislator in optimising or even reforming the Lithuanian system of state-guaranteed legal aid and would be a basis for essential revision of the provisions of the Civil Procedure Code of the Republic of Lithuania, the Law on State-Guaranteed Legal Aid and the Law on the Bar and relevant regulations implementing them that regulate state-guaranteed legal aid.

1. The purpose of state-guaranteed legal aid is to ensure accessibility of judicial defence for the needy so that they could properly defend their infringed or challenged rights and interests protected by the law. This purpose can be attained only upon creation of an adequate mechanism for provision of this aid and having established guarantees for provision of this aid not only in the substantive legal acts but also in the procedural law.

2. In order to form real preconditions for accessibility of judicial defence, the state-guaranteed legal aid system must be based on the following principles: 1) state-guaranteed legal aid must be provided in all cases when it is necessary in examining a specific civil case; 2) state-guaranteed legal aid must be timely and ensured in all stages of the proceedings, as well as in pre-trial and out-of-court procedures; 3) state-guaranteed legal aid must be efficient; 4) in provision of state-guaranteed legal aid, the recipient of such aid must be ensured a possibility to freely choose an attorney-at-law who will give legal aid.

3. Free legal aid provided by the state should not give the right to the state or institutions authorised by it to exercise any influence on the process of implementation of the right to such aid. Therefore, the mechanism of administration of state-guaranteed legal aid must be organised so that the institution administering this aid would be absolutely independent of any sate and governmental authorities.

4. The efficiency of the state-guaranteed legal aid system depends on what persons are involved into the system of organisation of this aid and proper distribution of powers among such persons. In order to ensure accessibility of judicial defence, powers among such persons must be distributed so that all the activity of the system would be directed toward each individual person seeking to get state-guaranteed legal aid in a specific case and violations of the principles of activities of legal aid providers would be prevented.

5. The provision of state-guaranteed legal aid in Lithuania, as well as in many other jurisdictions, is organised by using the model of private attorneys giving such aid when necessary and the model of staff attorneys giving such aid on a regular basis.

Ensuring accessibility of judicial defence is to be regarded as the main criterion determining the choice of the model of state-guaranteed legal aid. Additional criteria, the entirety of which should help to determine the choice of the model in a specific state, are cost-effectiveness, rational planning of expenses and accounting, trust of the society, ensuring quality of legal services; cooperation of institutions of self-governance of legal aid providers.

6. Assistance of an attorney-at-law in provision of state-guaranteed legal aid does not by itself mean ensuring accessibility of judicial defence, such assistance must be of good quality, too. Adequate requirements applicable to the profession of the attorney-at-law and an efficient mechanism of assessing the quality of the legal aid provision process are to be recognised as essential actions forming preconditions for ensuring the quality of legal aid.

The model of provision of this aid has big significance for the quality of legal aid. In case of the model where legal aid is provided by staff attorneys, the legal aid providers are not motivated to try to achieve a better quality of legal aid.

7. Determining the property level making one eligible to state-guaranteed legal aid shows only the correspondence of the property situation of a person *in toto* to the level set by legal acts but not the real need for this aid in a specific case. In order to ensure accessibility of judicial defence, provision of state-guaranteed legal aid must depend not on the correspondence of property situation of a person to the property level set by legal acts, but on the evaluation whether a person is truly capable of bearing the burden of litigation expenses in a specific case before the court. Therefore, not only the determination whether the relevant fixed level of personal income and property, as set in laws and regulations, is reached but also "interests of justice" must be a basis for granting state-guaranteed legal aid in a specific civil case.

It is the evaluation of a person's income and property, litigation expenses in a specific case, the complexity of the case, personal traits of the relevant person, the influence and significance of the outcome of the case for the interests of the person, as well as the entirety of other circumstances that may determine the need for this aid, that shows whether the interests of justice demand ensuring state-guaranteed legal aid in a specific case.

8. According to the character and specifics of application, the below-indicated criteria of advantages (merits) need to be pointed out, which, if met,

may deprive one of the right to state-guaranteed legal aid: 1) the promising character of the case; 2) adequacy of state expenses and the outcome of the case; 3) prohibition of abuse or criterion of "a reasonable person"; 4) public interest. Other cases listed in the Law on State-Guaranteed Legal Aid when this aid is not granted are to be regarded only as circumstances that may confirm the existence of one or another criterion. It is not advisable to give an exhaustive list of such circumstances in the law, as not only the circumstances indicated in the law but also some other circumstances may be significant for establishing that a criterion serving as a basis for denying one state-guaranteed legal aid has been met.

9. The principles of voluntary representation should be applicable to the relations of representation in provision of state-guaranteed secondary legal aid. The State-Guaranteed Legal Aid Office is not subject either to the legal relationship of internal representation or to the legal relationship of external representation formed in provision state-guaranteed secondary legal aid in civil cases, therefore a decision of such Offices cannot be regarded as an assignment to provide secondary legal aid and a document evidencing relevant powers. Restrictions for the person getting state-guaranteed legal aid to freely choose a provider of legal aid and to give him relevant powers are incompatible with the nature of representing a legally capable person in civil cases. The procedure of appointing an attorney-at-law to provide state-guaranteed legal aid, eliminating the very attorney-at-law from this process and leaving the right to decide about the possibilities of a specific attorney-at-law to provide legal aid in a specific case with the body vested with administrative powers is incompatible with the principles of activities of attorneys-at-law intended for ensuring of proper performance of their functions.

10. The provisions of the Law on State-Guaranteed Legal Aid, setting forth types of litigation expenses from which the persons getting the said legal aid are released, lack systematic organisation and consistency. Absence of the procedure for release from and payment of such expenses, as well as the procedure for award and distribution of such expenses is incompatible with rational use of state funds and encouraging the parties to a dispute to behave following the principles of economy and ends with uncertainty in terms of the scope of exercising the right to payment of litigation expenses.

Taking into account conclusions 1 – 10, the following suggestions are given to the Lithuanian legislator on the basis of the research performed within the limits of this thesis paper, with regard to the issues of improving the organisation and granting of state-guaranteed legal aid:

1. To provide for procedural guarantees in the Civil Procedure Code of the Republic of Lithuania ensuring provision of state-guaranteed legal aid or discontinuation of its provision in cases when that is necessary for the interests of justice. To assign the application of this criterion to the competence of the court examining the civil case where granting of state-guaranteed legal aid is requested.

2. To cancel the functions of State-Guaranteed Legal Aid Offices of organising provision of secondary legal aid, control over provision of this aid, selection and appointing of attorneys-at-law to provide this aid and to transfer the said functions to the Lithuanian Bar. To limit the competence of the Offices only to solving the issues of determining the property situation of the applicants and payment of compensation for the provided secondary legal aid under the procedure set by legal acts, processing of statistical data, budget planning, informing the society and similar issues that are not related to the organisation of the provision of state-guaranteed legal aid.

3. To refuse the model of staff attorneys providing state-guaranteed legal aid on a regular basis, as it is not financially feasible, the organisation of activities of legal aid providers (attorneys-at-law) is not compatible with the principles of legal acts applicable to their activities and does not motive them to try achieving better quality of legal aid.

4. To delete provisions from the Law on State-Guaranteed Legal Aid giving the right to State-Guaranteed Legal Aid Offices to decide issues of selecting a specific attorney-at-law to provide legal aid, entitling persons getting state-guaranteed legal aid to find an attorney-at-law who will represent their interests by themselves, and in case they are not able to do that, to refer the issue of selecting an attorney-at-law to a self-governance institution of attorneys-at-law.

5. To establish that the document confirming powers in case of provision of state-guaranteed legal aid is a written agreement between an attorney-at-law and the person getting this legal aid or an extract from such an agreement, and the decision taken by the Office is a document confirming that the applicant meets the criterion of property situation established in the law, the release of the applicant from litigation expenses and payment to the attorney-at-law for the legal aid provided by him.

6. It is suggested to list of all types of litigation expenses from payment of which persons are released and which constitute state-guaranteed legal aid expenses in the same legal rule as the scope of litigation expenses from payment of which relevant persons are released corresponds to the scope of expenses incurred by the state. There is absolutely no reason to discuss state legal aid

expenses in the Law on State-Guaranteed Legal Aid separately from expenses from which persons getting such aid are released.

7. To establish that litigation expenses from which persons receiving state-guaranteed legal aid are released and which are incurred by the state also include the expenses of administration of state-guaranteed legal aid.

8. To provide for the conditions and procedure of calculation, payment and compensation for each type of litigation expenses from payment of which persons receiving state-guaranteed legal aid are released in relevant legal acts.

9. To create a single mechanism of primary and secondary legal aid, establishing that the legal aid provider that gave primary legal aid would go on to provide the secondary legal aid. It would be advisable to assign provision of primary legal aid to attorneys-at-law as this would help to eliminate conflicts of interest and doubts regarding the transparency of the system in cases when legal aid is necessary in order to defend one's rights in relation to actions of administrative bodies.

LIST OF ACADEMIC PUBLICATIONS

1. Montvydienė, I. The Criteria of Person's Asset, which Grants Legal Aid Guaranteed by the State on Cases of Law of Civil Procedure. J*urisprudencija*. 2007, 5(95): 64-70.

2. Montvydienė, I. *Pacta de quota litis*, as an Alternative to Ensure State Legal Aid in Civil Cases. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 85-91.

OTHER PUBLICATIONS OF THE AUTHOR ON TOPIC OF THE DISSERTATION THESIS

1. Žalėnienė, I.; Montvydienė I. Niedopłatna pomoc prawna w Respublice Litewskiej. *Rejent: miesięcznik notariatu polskiego*. 2007, Rok 17, 6 (194): 131-147.

2. Montvydienė, I. Peculiarities of Legal Relationship of Representation while providing State Guaranteed Legal Aid. *International Scientific-Practical Conference 'Purpose of Modern Civil Procedural Law', occur 2006 08 14 – 15 in Vilnius, scientific reports.* Mykolas Romeris University, Vilnius: Visus plenus, 2006, p. 113-123.

3. Montvydienė, I. The Problems of Realisation of Legal State aid Guaranteeing Access of Legal Defence In Civil Cases. *International Scientific-Practical Conference on the Occasion of the 70th Anniversary of Professor Dr. Stasys Vėlyvis 'Purpose of Modern Civil Procedural Law', occur 2006 08 14 – 15 in Vilnius, scientific reports.* Vilnius: SE Centre of Registers Legal Information Department, 2008, p. 218-236.

4. Montvydienė, I. The Effect of the Advocate's competence on the Quality of Legal Services *Lithuanian Bar*. 2009, 3(32): 3-5.

5. Montvydienė, I. Legal Guarantees for Advocates. *Lithuanian Bar*. 2010, 1(34): 2-3

6. Montvydienė, I. Theoretical and Practical Aspects of Regulation and Awarding of Advocate's Fee Dependent on the Result of the Case (*pacta de quota litis and pacta in forma pauperis)*. *Lithuanian Bar.* 2007, 3(24): 2-3; 13; 2007, 4(25): 2-4.

7. Montvydiene, I. Kriterii predostavlenija garantiruemoj gosudarstvom pravovoj pomoshhi v grazhdanskikh delakh [Means Tests for State Guaranteed Legal Aid in Civil Cases]. *Nauchnyje trudy* 6, tom 2. Moskva: Jurist, 2006, s. 1025-1028.

8. Montvydiene, I. Garantiruemaja gosudarstvosm pravovaja pomoshh v grazhdanskikh delakh [State Guaranteed Legal Aid in Civil Cases]. *Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii ,,Aktualnyje problemy sovershenstvovanija zakonodatelstva i pravoprimenitelnoj praktiki na sovremennom ehtape*", *17 janvaria 2004*. Kaliningrad: Izd. KGU, 2004, s. 131-136.

CURRICULUM VITAE

Personal information: Ingrida Montvydienė, born on August 6, 1970 in Telšiai

Education:

1977-1988 Secondary School of Telšiai

1988-1993 Law Faculty of Vilnius University, Lawyer's Diploma (integrated studies)

Contacts: i.montvydiene@advoco.lt

Work experience:

1991-1993 Legal adviser. Department of the Environment of the Republic of Lithuania

1995-1998 Assistant to attorney at law

1995- to present Lecturer. Civil Procedure Department, Law Faculty, Mykolas Romeris University

1998- to present Advocate at Ingrida Montvydiene's law firm

1998-2008 Consultant. Lithuanian Bar Association

2008- to present Vice-president of the Lithuanian Bar Association

Other experience: Member of workshop on the drafting of Law amendments and regulations on State Guaranteed Legal Aid; presentation of reports on advocates' activities and State Guaranteed Legal Aid in conferences and trainings; representation of Lithuanian Bar in CCBE **(**Council of Bars and Law Societies of Europe) and IBA **(**International Bar Association)

Study visits:

2003-2005 ICC Project for defense lawyers on the International Criminal Court, Academy of European Law, (Trier, Germany)

2005-2006 Participation on presentations of State Guaranteed Legal Aid systems (in Netherlands and United Kingdom)

Languages: Native – Lithuanian, working languages – English and Russian.

Ingrida Montvydienė

VALSTYBĖS GARANTUOJAMA TEISINĖ PAGALBA CIVILINĖSE BYLOSE

Santrauka

,,Inde datae leges, ne fortior omnia posset''[1] *(Įstatymai sukurti tam, kad stipresnis netaptų visagalis).*

,,Konstitucinė teisė į teisminę gynybą negali būti laikoma užtikrinta, jeigu teisingumas lieka neprieinamu.“[2]

I. A. Prikhodko

Temos aktualumas ir mokslinis naujumas. Teisiniai, socialiniai ir ekonominiai visuomenės gyvenimo pokyčiai pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pasaulio valstybių, lėmė situaciją, kai didžiulei daliai visuomenės narių, dėl sunkios turtinės padėties tampa nebeprieinama ar sunkiai prieinama teisminė pažeistų teisių gynyba. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos nepasiturintiems asmenims įtvirtinimas įstatymuose ir šios pagalbos įgyvendinimą užtikrinančių priemonių bei būdų sukūrimas, nagrinėjant ir sprendžiant civilines bylas neišvengiamai tampa kiekvienos demokratinės valstybės pareiga. Šios pagalbos suteikimas yra vienas iš garantų, užtikrinančių LR Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtintos teisės į teisminę gynybą realizavimą ir padedančių neturtingiems, neišgalintiems sumokėti privatiems teisininkams už teikiamą teisinę pagalbą bei susimokėti kitų bylinėjimosi išlaidų.

Valstybė, drausdama pažeistų teisių savigyną ir nustatydama, kad pažeistos teisės gali būti ginamos tik įstatymo nustatyta tvarka, privalo atsižvelgti į realias asmenų galimybes apginti savo teises teismine tvarka, ir tais atvejais, kai teisės į teisminę gynybą realizavimas priklauso nuo asmens turtinės padėties, privalo suteikti valstybės finansuojamą teisinę pagalbą. Teisės viršenybės principas gali būti realiai įgyvendintas tik tuo atveju, jeigu jis yra realizuojamas praktiškai, t.y. sudaroma galimybė kiekvienam asmeniui veiksmingai ginti savo teises ir įstatymais saugomus interesus nuo bet kokio pažeidimo. Todėl teisinėje valsty-

[1] Adeleye, G., *et al. World dictionary of foreign expressions – a resource for readers and writers*. Wauconda, III.: Bolchazy- Carducci Publisher, 1999, p. 181.

[2] Prikhodko, I. A. *Dostupnost pravosudija v arbitražnom i graždanskom procese:* osnovnye problemy [Access to justice in arbitration and civil procedures: key issues]. Sankt-Peterburg: Izdatelskij dom, 2005, s. 27.

bėje vienas iš svarbiausių ir stabiliausių žmogaus teisių garantų yra galimybės pasinaudoti pačios valstybės sukurtomis teisių gynimo priemonėmis užtikrinimas – *ubi ius ibi remedium.*

Vykstant sparčiai turtinei diferenciacijai visuomenėje formalus šalių procesinis lygiateisiškumas *ipso facto* nereiškia lygių jų galimybių. Esant nevienodai proceso šalių turtinei padėčiai, viena šalis gali samdytis advokatą, kita – ne, todėl rungimosi principu pagrįstame teismo procese advokatą turinti proceso šalis turi daugiau galimybių laimėti bylą, nei jo neturinčioji. Valstybės garantuojama teisinė pagalba pripažintina svarbia tiek teisminės gynybos prieinamumo, tiek ir kitų fundamentaliųjų civilinio proceso principų (rungimosi, dispozityvumo, šalių procesinio lygiateisiškumo, teisės būti išklausytu ir kt.) užtikrinimo garantija. Daugelis autorių pripažįsta, kad teisės į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą užtikrinimui turi būti suteikta netgi prioritetinė svarba, priešingu atveju bevertėmis tampa ir asmens teisė į teisingą teismą (*fair trial)*[3] bei visos kitos žmogaus teisės[4]. Jeigu valstybės įsipareigojimai teikti teisinę pagalbą tiems, kurie dėl sunkios turtinės padėties negali susimokėti bylinėjimosi išlaidų, lieka tik tuščias demagoginis pažadas, visuomenėje atsiranda teisinis netikrumas, nepasitikėjimas politinėmis ir teisinėmis institucijomis, abejonės demokratinės santvarkos vertybėmis, vyksta dalies visuomenės išeliminavimo iš socialinio gyvenimo procesai.

Nepaisant Lietuvos pastangų sukurti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą, iki šiol mūsų valstybėje, kaip ir daugelyje kitų jurisdikcijų, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema yra viena iš dažniausiai reformuojamų sričių. Per pastarąjį dešimtmetį įvykdytos dvi esminės šios sistemos reformos, nuolat keičiami ir papildomi šią pagalbą reglamentuojantys teisės aktai, ši pagalba dažnai tampa tiek specialistų, tiek pavienių visuomenės narių kritikos objektu. Tačiau valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose problematika Lietuvoje iki šiol nebuvo visapusiškai ir nuodugniai tyrinėta moksliniu lygiu. Už teisės mokslo tyrimo ribų yra palikta egzistuojančią valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentuojančių teisės normų sisteminio ryšio, jų santykio ir suderinamumo su kitomis teisminės gynybos prieinamumui užtikrinti valstybės numatytomis priemonėmis, analizė, veiksmingumo vertinimai.

---

[3]Marasinghe, C. The Right to Legal Assistance in International Law, with Special Reference to the ICCPR, the ECHR, and the ACHR. *Asian Yearbook of International Law.* 1995, 5:15-44, p. 15, 18.

[4] Manning, D. S. Development of a Civil Legal Aid System: Issues for Consideration. *Paper prepared for the 2nd European Forum on Access to Justice.* Background Materials, 24-25 February 2005, Budapest.

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos sukūrimas *per se* nereiškia, kad yra sudarytos pakankamos galimybės pasinaudoti teise į teisminę gynybą neturtingiems asmenims. Šiandien pripažįstama, jog nei viena valstybė nėra sukūrusi valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos, užtikrinančios nepriekaištingą teisės pasinaudoti nemokama teisine pagalba realizavimą, nagrinėjant ir sprendžiant bylas civilinio proceso tvarka[5]. Dauguma jurisdikcijų, kuriančių ir reformuojančių valstybės garantuojamas teisinės pagalbos sistemas, susiduria su daugybe panašaus pobūdžio organizacinių ir procesinių problemų: kam pavesti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos administravimą; koks turėtų būti pasirinktas teisinės pagalbos teikėjų modelis; kaip užtikrinti teikiamos teisinės pagalbos kokybę; kokie turi būti nustatyti kriterijai valstybės garantuojamai teisinei pagalbai gauti; kokios šios pagalbos teikimo apimtys ir pan. M. H. Farago teigimu, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos užtikrinimo srityje nuolat iškyla sunkumai ir problemos. Praktiškai joms visoms yra būdinga viena fundamentali priežastis: teoriškai asmuo turi teisę į teisminę gynybą ir advokato pagalbą, bet realiai jis negali šia teise pasinaudoti[6]. D. S. Manningo pastebėjimu, tokią problemą lemia tai, kad tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose, tiek Europoje valstybės garantuojama teisinė pagalba pritaikoma ne civilinių ar žmogaus teisių sričiai, o beveik išimtinai valstybės ekonominėms sąlygoms[7]. Tokie ir panašūs pastebėjimai patvirtina pasirinktos temos aktualumą bei sąlygoja būtinumą kompleksiškai ištirti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose organizacinius ir procesinius ypatumus, atskleisti jų reikšmę teisminės gynybos prieinamumui. Lietuvoje mokslinės analizės šioje srityje stoka neabejotinai riboja tiek mūsų šalies valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos veiksmingumo vertinimą, trūkumų ir spragų išaiškinimą, tiek pažangos užtikrinant teisminės gynybos prieinamumą neturtingiems asmenis siekimą. Dėl aukščiau minėtų priežasčių disertacinis darbas yra ne tik aktualus, bet ir visiškai naujas Lietuvos teisės moksle. Gausi lyginamoji teisėtyra, nors ir nesanti šio darbo tikslas, yra labai reikšminga vertinant Lietuvos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą, padėjo atrasti naujų idėjų ir sprendimų nagrinėtais klausimais.

[5] Rekosh, E.; Buchko, K. A.; Terzieva, V. *Pursuing the Public Interest: A Handbook for Legal Professionals and Activists*. Columbia Law School, New York, 2001, p. 220.

[6] Farago, M. H. Privetsvija. *V dostup k pravosudiju: problemy besplatnoj juridicheskoj pomochi v stranakh Centralnoj i Vostochnoj Evropy* [Access to Justice: legal aid problems in Central and Eastern Europe]. Evropeiskij forum po dostupu k pravosudiju, Budapesht 5-7 dekabrja, 2002, s. 7.

[7] Manning, D.S. Legal Aid Provision in Non-criminal cases. *2nd European Forum on Access to Justice, preliminary forum report*, *24-25 February 2005*, *Budapest, Hungary*, p. 29.

Šiame darbe siekiant platesnio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suvokimo tiriamos tokios pozityviosios teisės sritys, kurios iki šiol visiškai nebuvo nagrinėtos Lietuvoje (teisinės pagalbos teikėjų veikla, teisinės pagalbos kokybė, teisinės pagalbos suteikimo ar atsisakymo ją suteikti kriterijai ir pan.). Tuo siekiama ne tik išplėsti jurisprudencijos pažinimo lauką, tačiau svarbiausia – atskleisti tas problemas, kurias iš dalies galėjo sukelti ribotas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos esmės suvokimas.

Tyrimo objektas – valstybės garantuojama teisinė pagalba civilinėse bylose kaip priemonė, skirta užtikrinti teisminės gynybos prieinamumą.

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tikslas yra užtikrinti teisminės gynybos prieinamumą labiausiai socialiai pažeidžiamiems asmenims, disertaciniame darbe kompleksiškai analizuojami tik tie valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose organizavimo ir procesiniai ypatumai, kurie gali turėti esminę reikšmę šiam tikslui pasiekti. Todėl disertaciniame darbe nėra atliekama visų valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentuojančių normų detali analizė.

Šiame darbe valstybės garantuojamos teisinės pagalbos institutas nagrinėjamas apsiribojant jo taikymu pačiame civilinės bylos procese, pradedant kreipimosi į teismą stadija ir neapima teismo sprendimų vykdymo. Pirminė teisinė pagalba, kuri yra savarankiška valstybės garantuojamos teisinės pagalbos rūšis ir nėra tiesiogiai skirta teisminės gynybos civilinės bylos procese užtikrinimui, yra analizuojama tik tiek, kiek ji sudaro prielaidas antrinės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose veiksmingam realizavimui.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos reglamentavimo specifika Lietuvoje ir kitose valstybėse lėmė šio darbo tikslus ir uždavinius. Darbo *tikslas* – kompleksiškai išanalizuoti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose esmę ir jos teikimo mechanizmą: šios pagalbos organizacinius, skyrimo bei procesinius ypatumus, kurie atskleidžia, ar pozityvioji teisė pasiekia savo tikslą, – ar užtikrina realų teisminės gynybos prieinamumą neturtingiems asmenims, ar nustatytas teisinis reguliavimas nepagrįstai neapsunkina tokių asmenų teisės į teisminę gynybą realizavimo. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie pagrindiniai *uždaviniai*:

1. atskleisti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos esmę bei šios pagalbos teikimo principus;

2. atskleisti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos istorines prielaidas ir išanalizuoti šios pagalbos organizacinius (teikimo metodų bei administravimo būdo) ypatumus, atskleisti jų reikšmę teisminės gynybos prieinamumo užtikrinimui;

3. ištirti Lietuvos teisės aktuose įtvirtintus turtinės padėties ir privalumų kriterijus valstybės garantuojamai teisinei pagalbai gauti, jų suteikimo tvarką ir adekvatumą valstybės garantuojamos teisinės pagalbos poreikiams;

4. atskleisti ir išanalizuoti atstovavimo bei atleidimo nuo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentavimo ypatumus;

5. pateikti konceptualias išvadas ir pasiūlymus įstatymo leidėjui dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos mechanizmo tobulinimo.

Praktinė darbo reikšmė. Disertaciniame darbe atliekama analizė yra vertinga tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu. Disertacijoje atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia valstybės garantuojamos teisinės pagalbos reglamentavimo trūkumus, praktines taikymo problemas bei jas sąlygojančias priežastis. Tyrimo metu paaiškėjo, kad daugelis valstybės garantuojamos teisinės pagalbos klausimų mūsų valstybėje yra nesureguliuoti ar sureguliuoti netinkamai, užtikrinama valstybės garantuojama teisinė pagalba neadekvati jos poreikiui, kai kurios šį institutą reglamentuojančios nuostatos nepagrįstai riboja galimybę naudotis teismine pažeistų teisių gynyba. Todėl atlikto tyrimo rezultatai naudingi įstatymų leidėjui, surandant valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose problemų optimalius sprendimo būdus, ir galėtų būti panaudoti tobulinant Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą bei jį įgyvendinančius teisės aktus, taip pat Civilinio proceso kodeksą. Atliktas tyrimas reikšmingas ir teisės doktrinai vystant valstybės garantuojamos teisinės pagalbos esmės, paskirties, reikšmės ir jos vietos teisinėje sistemoje nustatymo ir vertinimo klausimus, o taip pat ir teisės studijų studentams gilinant žinias bei formuojant teisinę poziciją šiuo klausimu.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Siekiant įgyvendinti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tikslą – užtikrinti teisminės gynybos prieinamumą civilinėse bylose, šios pagalbos suteikimo klausimai negali būti išeliminuoti iš bylą, kurioje reikalinga suteikti tokią pagalbą, nagrinėjančio teismo procesinės veiklos. Procesiniame įstatyme būtina įtvirtinti nuostatas, numatančias tokios pagalbos suteikimo garantijas, kai ši pagalba yra būtina teisingumo interesais, nes Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme suformuluoti šios pagalbos suteikimo kriterijai neužtikrina individualaus šios pagalbos poreikio įvertinimo konkrečioje civilinėje byloje.

2. Valstybės garantuojamą teisinę pagalbą administruojantiems subjektams suteikiamų įgalinimų apimtys turi įtakos užtikrinant teisminės gynybos prieinamumą šią pagalbą gaunantiems asmenims.

3. Atstovavimo teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentavimas nepagrįstai riboja ją gaunančių asmenų teisę pasirinkti atstovą (advokatą) bei perduoti jam atstovavimo apimtis patvirtinančius įgalinimus. Šios pagalbos teikimo sąlygos prieštarauja advokato profesinės veiklos principams, neskatina teisinės pagalbos kokybės, o nuolat teisinę pagalbą teikiančio advokato modelis yra nepagrįstas ir finansiškai.

4. Nenuoseklus ir prieštaringas bylinėjimosi išlaidų teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentavimas apsunkina šią pagalbą gaunančių asmenų atleidimą nuo bylinėjimosi išlaidų ir neužtikrina racionalaus valstybės lėšų panaudojimo šios pagalbos finansavimui.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Darbas apsvarstytas Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedroje. Disertacijoje nagrinėtais klausimais yra publikuoti moksliniai straipsniai bei skaityti pranešimai mokslinėse konferencijose.

Tyrimų apžvalga. Pasirinktas tyrimo objektas yra novatoriškas ir kompleksiškai moksliniu lygiu Lietuvoje nebuvo tirtas. Lietuvos procesualistai iki šiol tik fragmentiškai analizavo valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kai kuriuos klausimus atskirų civilinio proceso teisės institutų tyrimų ribose. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos, kaip vieno iš bylinėjimosi finansavimo būdų Lietuvoje ir lyginamuoju aspektu, klausimus analizavo R. Simaitis, atstovavimo teisinį santykį – I. Žalėnienė. Kaip ir įprasta, nuodugniau neanalizuojant ir nedarant apibendrinančių išvadų, dogmatinio pobūdžio žinias apie šią pagalbą Lietuvos civilinio proceso teisės vadovėliuose pateikia V. Nekrošius, A. Driukas ir V. Valančius. Rašant šį darbą didelę reikšmę turėjo Viešojo intereso teisės iniciatyvos grupės, Tarptautinio žmogaus teisių gynimo centro (Interights), Bulgarijos Helsinkio komiteto ir Lenkijos Helsinkio teisių gynimo fondo parengti pranešimų, straipsnių bei dokumentų rinkiniai, skirti teisminės gynybos prieinamumo ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos problemoms bei įvairių jurisdikcijų patirčiai šioje srityje atskleisti. Istorines valstybės garantuojamos teisinės pagalbos prielaidas bei vertingą lyginamąją analizę atliko M. Cappellettis, B. Garthas. Skirtingų valstybių patirtį lyginamuoju aspektu analizavo ir D. S. Manningas, J. Floodas ir A. Whiteas, F. Reganas, E. Rekoshas, K. A. Buchko, V. Terzieva, K. Malleson, N. Hriptievschi. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemų problemoms suprasti reikšmingi yra atskirų jurisdikcijų šią pagalbą nagrinėjančių autorių R. Smitho (Anglija ir Velsas), M. Hacoheno (Izraelis), D. McQuoid-Masono (Pietų Afrika), T. Goriely (Olandija), M. Buckley ir E. Johnsono (JAV) ir kt. darbai. Jie padeda ne tik atskleisti nuoseklų valstybės garantuojamos teisinės pagalbos reguliavimo ir problematikos vaizdą, tačiau yra aktualūs tuo požiūriu, kad būtent šių autorių

nagrinėtų valstybių patirtimi buvo vadovaujamasi kuriant ir Lietuvos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą. Todėl šie šaltiniai suteikė ne tik naudingos informacijos apie pozityviąją kai kurių užsienio valstybių teisę, bet ir vertingų žinių apie valstybės garantuojamos teisinės pagalbos reguliavimo ir teisės praktikos tose valstybėse problemas, reformavimo priežastingumą bei priemones.

Reikšmingi tyrimui yra ir autorių, nagrinėjančių teisinės pagalbos kokybės bei šios pagalbos teikėjų veiklos organizavimo aspektus, darbai, nes Lietuvoje šie klausimai palikti už teisės mokslo tyrimų ribų. Prie šiuos klausimus analizavusių autorių priskirtini E. M. Berlinas, M. Gramatikovas, M. V. Kratenko, A. Patersonas ir A. Sheeras, L.Bridgeas, E. Capeas ir R. Moorheadas, A. Klijnas, N. V. Kozlova. Koncentruota įvairių jurisdikcijų valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kokybės klausimų analizė pateikiama ir Viešojo intereso teisės instituto bei Jungtinės Karalystės Konstitucijos reikalų departamento parengtuose leidiniuose. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kriterijų nagrinėjimui vertingi ir D. Moreno, M. J. Mossman, K. Schucherio, C. Schmeingo, I. Burnso, J. T. Johnseno darbai.

Atskleidžiant valstybės pareigas užtikrinant aptariamą pagalbą bei formuluojant šios pagalbos principus, kurie turėtų būti įtvirtinti ir nacionalinėje teisėje, buvo remiamasi šiuos klausimus reglamentuojančiais Europos Tarybos, Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentais, precedentine Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija.

Medžiagą valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos moksliniam tyrimui autorė rinko Lietuvoje, taip pat dalyvaudama tarptautiniuose renginiuose: mokymuose „Viešųjų advokatų kontorų darbo organizavimas“ 2001, 2002, 2003 ir 2004 m. (Lietuva); Tarptautinio Baudžiamojo Teismo (*International Criminal Court*) mokymuose ‘ICC Project for defence lawyers on the International Criminal Court‘, vykusiuose Europos teisės akademijoje (*Academy of European Law*), 2003-2005 m. (Vokietija, Trier); Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemų pristatymuose 2005-2006 (Olandija, Amsterdamas; Anglija, Londonas).

Darbo metodologija. Darbe kompleksiškai naudojami tradiciniai teoriniai bei empiriniai jurisprudencijos metodai. Darbo pobūdis sąlygojo, kad plačiausiai taikyti dokumentų analizės bei lyginamosios teisėtyros metodai. Išvados bei apibendrinimai daromi taikant abstrakcijos, sisteminės analizės bei teleologijos metodus.

Darbo tikslas ir uždaviniai sąlygojo būtinybę naudotis *lyginamosios teisėtyros* metodu. Šio metodo taikymas leido atskleisti kitų šalių (Anglijos, Olandijos, Suomijos, Pietų Afrikos, Izraelio, Prancūzijos, JAV ir kt.) valstybės garan-

tuojamos teisinės pagalbos sistemų ypatumus, o istorinės kitų valstybių reglamentavimo patirtis nagrinėjamais klausimais analizė sudarė prielaidas įvertinti Lietuvos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą, atskleisti jos problemas bei reglamentavimo trūkumus, tendencijas, pagrįsti konceptualius pasiūlymus šios sistemos tobulinimui ir esamų bei galimų problemų sprendimui.

Taikant *sisteminės analizės* metodą disertaciniame darbe analizuojamos valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentuojančios Lietuvos, kitų valstybių bei tarptautinės teisės normos, jų turinys, tarpusavio santykis bei taikymas pozityviojoje teisėje. Remiantis sisteminiu metodu valstybės garantuojama teisinė pagalba buvo nagrinėjama ir kaip teisminės gynybos prieinamumo užtikrinimo priemonė, atskleidžiant ją reglamentuojančių teisės normų santykį ir suderinamumą su tokiai priemonei keliamais tikslais bei kitomis pozityviosios teisės normomis, skirtomis teisminės gynybos prieinamumo ar su juo susijusiems klausimams reglamentuoti. Disertacijos tyrimų objektui priskirtų klausimų analizė bei kompleksinis požiūris į tyrimo objektą leido kritiškai įvertinti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo organizavimo, suteikimo kriterijų tinkamumo bei su šios pagalbos teikimu susijusius procesinius klausimus.

Sociologinio tyrimo kiekybinės analizės bei *analitinis- kritinis* metodai taikyti analizuojant Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką, sprendžiant valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo ir atsisakymo ją suteikti klausimus.

Kaip susiklostė prielaidos kurti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą, kaip ši sistema vystėsi, kokie tikslai buvo keliami aptariamai pagalbai Lietuvoje ir kitose valstybėse, atskleisti padėjo *istorinės analizės ir teleologinis* metodai.

Greta paminėtų įprastų teisės moksle naudojamų metodų, kai kuriose darbo dalyse taikyti ir netradiciniai – ekonominės analizės bei hipotetinis metodai.

Teisės ekonominės analizės metodas naudojamas siekiant įvertinti finansinį Lietuvoje pasirinktų valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikėjų modelių pagrįstumą, taip pat vertinant, ar *in toto* nustatyti turtinės padėties kriterijai valstybės garantuojamai teisinei pagalbai gauti realiai atitinka šios pagalbos poreikį ir yra tinkami bei veiksmingi užtikrinant teisminės gynybos prieinamumą nepasiturintiems asmenims.

Hipotetinio modeliavimo metodas taikomas analizuojant valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos administravimo ir teikimo modelius, šios pagalbos suteikimo kriterijus, atleidimo nuo bylinėjimosi išlaidų taisykles. Remiantis analogija bei indukcija pagrindžiamos šios analizės išvados bei teikiamų pasiūlymų galimos pasekmės.

DARBO STRUKTŪRA

Tyrimo objektas, jo tikslai ir uždaviniai lėmė darbo struktūrą. Jį sudaro įvadas, tyrimų apžvalga, darbo metodologija, keturios dėstymo dalys, išvados ir pasiūlymai, santrauka, naudotos literatūros sąrašas bei autorės mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas.

Pirmojoje darbo dalyje „Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose esmė, samprata ir suteikimo principai“ atskleidžiama valstybės garantuojamos teisinės pagalbos samprata. Šioje darbo dalyje pateikiama bendro pobūdžio koncepcija apie valstybės garantuojamos teisinės pagalbos reikšmę užtikrinant teisminės gynybos prieinamumą, ir koks turėtų būti sukurtas šios pagalbos užtikrinimo mechanizmas, kad ji realiai galėtų atitikti jai keliamą tikslą. Šioje darbo dalyje analizuojama, ar valstybės garantuojama teisinė pagalba, būdama atskirta nuo teismo procesinės veiklos ir nenumačius jokių procesinių jos suteikimo garantijų, gali užtikrinti teisės į teisminę gynybą realizavimą asmenims, kuriems tokia pagalba reikalinga. Aptariami tarptautiniai teisės aktai, apibrėžiantys valstybės pareigą užtikrinti nemokamą teisinę pagalbą nepasiturintiems asmenims, analizuojami šių aktų bei Europos Žmogaus Teisių Teismo formuluojami valstybės garantuojamos teisinės pagalbos principai, kurie turėtų būti įtvirtinti kuriant nacionalines valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemas: 1) valstybės garantuojamos teisinės pagalbos užtikrinimas, kai ji yra būtina nagrinėjant konkrečią civilinę bylą; 2) valstybės garantuojamos teisinės pagalbos savalaikiškumo užtikrinamas visose bylos proceso stadijose bei ikiteisminėse ir neteisminėse procedūrose; 3) valstybės garantuojamos teisinės pagalbos veiksmingumas; 4) galimybės laisvai pasirinkti teisinę pagalbą teikiantį advokatą užtikrinimas.

Pirmoji darbo dalis yra pagrindas atliekant tyrimą tolesnėse darbo dalyse, nes tik tinkamai suvokus valstybės garantuojamos teisinės pagalbos esmę bei jos principus galima įvertinti šios pagalbos organizacinę struktūrą, jos skyrimo ir teikimo procesinius ypatumus.

Antroji darbo dalis „Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos instituto istorinė raida“ skirta valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose atsiradimo prielaidų bei vystymosi tendencijų apžvalgai. Trumpa užsienio valstybių (JAV, Prancūzijos, Anglijos, Olandijos, Švedijos, Izraelio ir kt.) garantuojamos teisinės pagalbos instituto civilinėse bylose raidos istorinė analizė leidžia atskleisti pagrindines problemas, su kuriomis jos susidūrė kurdamos ir reformuodamos šią pagalbą turinčius užtikrinti teisinius mechanizmus. Toliau apžvelgiamos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos civilinėse bylose Lietuvoje ištakos, siekiančios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikus, vėliau, galiojant carinės Rusijos įstatymams bei būnant TSRS sudėtyje. Didesnis dė-

mesys skiriamas Lietuvos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos istorinėms prielaidoms ir raidai po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais, kadangi jos pagrindu buvo formuojama šiuo metu galiojanti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema. Kaip ir daugelis užsienio valstybių, Lietuva, kurdama ir reformuodama šią sistemą, susidūrė su trejopo pobūdžio problemomis, kurias privalėjo išspręsti: 1) sistemos administravimo, turėjusio užtikrinti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos statistinių duomenų kaupimą, biudžeto lėšų naudojimo planavimą, teikiamos pagalbos kokybės reikalavimų laikymąsi; 2) finansinio pobūdžio, siekiant nustatyti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos poreikį atitinkančius turtinės padėties adekvačius kriterijus bei adekvačius užmokesčio už šios pagalbos teikimą dydžius; 3) procedūrinio pobūdžio, siekiant užtikrinti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimą dar iki kreipimosi į teismą bei kuo paprastesnę valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo tvarką. Taip pat šioje dalyje analizuojamos iki 2005 metais įvykdytos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos reformos galiojusios kai kurios pozityvios šios pagalbos suteikimo tvarką reglamentavusios nuostatos, kurių netikslingai buvo atsisakyta.

Trečiojoje darbo dalyje „Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos organizaciniai ypatumai“ yra atskleidžiami valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo ir administravimo ypatumai bei atliekami vertinimai – kokią reikšmę turi pasirinkti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos administravimo būdai bei šios pagalbos teikimo modeliai užtikrinant teisminės gynybos prieinamumą. Atliekant tyrimą nemažas dėmesys skiriamas lyginamajai teisėtyrai, nes dabartinė Lietuvos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema sukurta remiantis daugelio užsienio valstybių patirtimi[8].

Šioje darbo dalyje aptariami pagrindiniai valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo modeliai – privačių advokatų (*judicare*) ir etatinių advokatų (*staff attorneys*), analizuojami šių modelių privalumai bei trūkumai, atskleidžiamos priežastys, lemiančios vieno ar kito metodo pasirinkimą įvairiose jurisdikcijose. Toliau šioje dalyje apžvelgiami įvairiose valstybėse taikomi aptariamos pagalbos administravimo būdai: įsteigiant tarpininkaujančią instituciją; šią funkciją perduodant teismams ir advokatų savivaldos institucijoms. Atsi-

[8] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. vasario 3 d. potvarkiu Nr. 17 sudaryta tarpžinybinė darbo grupė Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos tobulinimo metmenims ir su jais susijusių teisės aktų projektais parengti. Rengiant šiuos dokumentus buvo vadovautasi Olandijos, Anglijos ir Velso, Izraelio, Pietų Afrikos patirtimi, ypatingai numatant klausimų, susijusius su šios sistemos organizacine struktūra reglamentavimą. Metmenyse pateikti pasiūlymai atsispindi ir valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Šių dokumentų tekstus galima rasti: *Konferencijos „Teisinės pagalbos reforma Lietuvoje“, vykusios 2004 m. balandžio 22 d. Vilniuje, medžiaga.* Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2004.

žvelgiant į tai, kad Lietuva yra pasirinkusi „britiškąjį“, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos administravimo būdą, įsteigiant plačius įgalinimus turinčią tarpininkaujančią instituciją – Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą, pateikiami detalesni šio administravimo būdo vertinimai.

Toliau darbe kompleksiškai nagrinėjami Lietuvoje taikomų valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo metodų bei šios pagalbos administravimo būdų suderinamumo su teisinės pagalbos teikėjų (advokatų) pagrindiniais profesinės veiklos principais klausimai bei atskleidžiama, kokią įtaką tai turi teisminės gynybos prieinamumui. Atskleidžiama advokato veiklos nepriklausomumo, profesinės paslapties ir visiško kliento pasitikėjimo užtikrinimo svarba, pagrindžiama būtinybė mažinti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą administruojančių subjektų (Tarnybų) įgalinimus, galinčius įtakoti advokato ir jo atstovaujamo asmens santykius.

Taip pat darbe atskleidžiama teisinės pagalbos kokybės kriterijų nustatymo problema. Kokybės užtikrinimo teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą klausimai analizuojami dviem aspektais: 1) nagrinėjama, kokius kvalifikacinius reikalavimus turi atitikti teisinės pagalbos teikėjai; 2) nagrinėjami teisinės pagalbos teikimo proceso kokybės vertinimo klausimai: kokią reikšmę valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių advokatų profesinės veiklos organizavimo specifika turi teisinės pagalbos kokybei; apžvelgiami įvairiose jurisdikcijose taikomi teisinės pagalbos kokybės vertinimo metodai (kolegialaus vertinimo, bylos dosjė vertinimo, klientų pasitenkinimo, menamo kliento, savęs vertinimo, pageidautino teikėjo, kokybės ženklo) bei aptariamos jų taikymo problemos; analizuojama, kokiam subjektui turėtų būti pavestas teisinės pagalbos kokybės vertinimas.

Ši darbo dalis baigiama trumpa pirminės ir antrinės teisinės pagalbos tarpusavio ryšio analize, taip pat atskleidžiama, kokią įtaką pirminės teisinės pagalbos organizavimo ypatumai gali turėti užtikrinant teisminės gynybos prieinamumą.

Ketvirtojoje darbo dalyje „Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo ir teikimo procesiniai ypatumai“ atliekama valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo kriterijų ir konkrečių šios pagalbos rūšių analizė. Šioje dalyje nagrinėjami Lietuvos teisės aktuose nustatyti turtinės padėties, kuriuos atitinkantys asmenys turi teisę gauti aptariamą pagalbą ir privalumų, kuriuos nustačius ši pagalba neteikiama, kriterijai, vertinama, ar jie atitinka valstybės garantuojamos teisinės pagalbos poreikį, aptariamos šių kriterijų taikymo problemos. Daromos išvados, kad kategoriški turtinės padėties kriterijai patvirtina tik asmens turtinės padėties formalų atitikimą teisės aktų nustatytam lygiui, o ne jo faktines galimybes pakelti bylinėjimosi išlaidų naštą konkrečioje

nagrinėjamoje civilinėje byloje. Pagrindžiama būtinybė įvesti teisingumo interesų kriterijų, kurį taikant būtų sudaryta galimybė (kompleksiškai įvertinus, ar asmuo pagal turtinę padėtį, atsižvelgiant į bylinėjimosi išlaidų konkrečioje byloje dydį, bylos sudėtingumą, bylos rezultatų įtaką ir reikšmingumą asmens interesams) nuspręsti, ar konkrečioje byloje yra būtina suteikti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Darbe pateikiamas kritiškas mūsų valstybėje nustatytų privalumų kriterijų ir jų taikymo procedūrų vertinimas. Išskiriama, kurie iš jų, kurie galėtų būti laikomi savarankiškais privalumų kriterijais, o kurie – tik juos galinčiomis patvirtinti aplinkybėmis. Nagrinėjant kriterijų taikymo klausimus atskleidžiama būtinybė bylą nagrinėjančiam teismui suteikti įgalinimus juos taikyti konkrečioje civilinėje byloje.

Antrajame šios darbo dalies skyriuje nagrinėjama atstovavimo teisinio santykio, susiklostančio teikiant valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą civilinėse bylose, specifika, pateikiami jo atitikimo šio instituto paskirčiai vertinimai. Taip pat analizuojama, ar sprendimas suteikti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą yra tinkamas dokumentas, patvirtinantis įgalinimus atstovauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą gaunančio asmens interesams, kas ir kokius įgalinimus atstovui perduoda, kaip patvirtinamos įgalinimų apimtys.

Paskutinis šios dalies skyrius skirtas atleidimo nuo bylinėjimosi išlaidų teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą analizei. Išskiriamos konkrečios bylinėjimosi išlaidų, nuo kurių šią pagalbą gaunantys asmenys yra atleidžiami, rūšys. Aptariamos tiek įstatyme numatytos išlaidų, nuo kurių mokėjimo asmenys yra atleidžiami, rūšys, tiek tos, kurias faktiškai patiria valstybė, tačiau jos neišskiriamos kaip savarankiška išlaidų rūšis (valstybės garantuojamos teisinės pagalbos administravimo išlaidos). Taip pat aptariama atleidimo nuo konkrečių bylinėjimosi išlaidų bei jų atlyginimo ir paskirstymo problematika.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Formuluojamos išvados patvirtina ginamuosius teiginius. Atsižvelgiant į atlikto tyrimo rezultatus yra teikiami konceptualaus pobūdžio pasiūlymai, kurie galėtų būti naudingi įstatymų leidėjui optimizuojant ar net reformuojant valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą Lietuvoje ir būtų pagrindas iš esmės peržiūrėti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentuojančias LR CPK, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo ir Advokatūros įstatymo bei poįstatyminių aktų nuostatas.

1. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tikslas – užtikrinti teisminės gynybos prieinamumą nepasiturintiems asmenims, kad jie galėtų tinkamai ginti pažeistas ar ginčijamas savo teises ir įstatymų saugomus interesus. Šis tikslas gali būti pasiektas tik sukūrus adekvatų šios pagalbos teikimo mechanizmą ir šios pagalbos suteikimo garantijas įtvirtinus ne tik materialinės teisės aktuose, bet ir procesiniame įstatyme.

2. Siekiant sudaryti realias prielaidas teisminės gynybos prieinamumui, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema turi būti grindžiama šiais principais: 1) valstybės garantuojama teisinė pagalba turi būti suteikta visais atvejais, kai ji yra būtina nagrinėjant konkrečią civilinę bylą; 2) valstybės garantuojama teisinė pagalba turi būti savalaikė ir užtikrinama visose bylos proceso stadijose bei ikiteisminėse ir neteisminėse procedūrose; 3) valstybės garantuojama teisinė pagalba turi būti veiksminga; 4) teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, ją gaunančiam asmeniui turi būti užtikrinta galimybė laisvai pasirinkti teisinę pagalbą teikiantį advokatą.

3. Aplinkybė, kad valstybės garantuojama teisinė pagalba apmokama iš valstybė biudžeto lėšų, neturi suteikti valstybei ar jos įgaliotoms institucijoms teisės įtakoti šios teisės realizavimo procesą. Todėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos administravimo mechanizmas turi būti organizuojamas taip, kad šią pagalbą administruojanti institucija būtų visiškai nepriklausoma nuo valstybinės valdžios ir valdymo institucijų.

4. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos veiksmingumas priklauso nuo to, kokie subjektai įtraukiami į šios pagalbos organizavimo sistemą, ir tinkamo įgalinimų tarp jų paskirstymo. Siekiant užtikrinti teisminės gynybos prieinamumą, įgalinimai tarp šių subjektų turi būti paskirstyti taip, kad visa sistemos veikla būtų orientuota į kiekvieną individualų asmenį, siekiantį gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą konkrečioje byloje, ir būtų išvengta teisinės pagalbos teikėjų veiklos principų pažeidimų.

5. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimas Lietuvoje, kaip ir daugelyje jurisdikcijų, organizuojamas taikant prireikus šią pagalbą teikiančių privačių advokatų modelį ir nuolat šią pagalbą teikiančių – etatinių advokatų modelį.

Pagrindiniu kriterijumi, sąlygojančiu valstybės garantuojamos teisinės pagalbos modelio pasirinkimą, laikytinas teisminės gynybos prieinamumo užtikrinimas. Papildomi kriterijai, kurių visuma turėtų sąlygoti modelio pasirinkimą konkrečioje valstybėje, yra ekonomiškumas, racionalus išlaidų planavimas ir apskaita, visuomenės pasitikėjimas, teisinių paslaugų kokybės užtikrinimas, bendradarbiavimas su teisinės pagalbos teikėjų savivaldos institucijomis.

6. Advokato pagalbos teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą suteikimas savaime nereiškia teisminės gynybos prieinamumo užtikrinimo, tokia pagalba turi būti kokybiška. Esminiais veiksniais, sudarančiais prielaidas užtikrinti teisinės pagalbos kokybę, pripažintini: tinkami advokato profesijai keliami reikalavimai ir veiksmingas teisinės pagalbos teikimo proceso kokybės vertinimo mechanizmas.

Teikiamos teisinės pagalbos kokybei didelę reikšmę turi ir šios pagalbos teikimo modelis. Taikant etatinių advokatų teisinės pagalbos teikimo modelį, teisinės pagalbos teikėjai nėra skatinami siekti aukštesnės teisinės pagalbos kokybės.

7. Turtinės padėties lygio valstybės garantuojamai teisinei pagalbai gauti nustatymas patvirtina tik asmens turtinės padėties atitikimą *in toto* teisės aktų nustatytam lygiui, o ne šios pagalbos poreikį konkrečiu atveju. Siekiant užtikrinti teisminės gynybos prieinamumą, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimą turi lemti ne asmens turtinės padėties atitikimas teisės aktų nustatytam turtinės padėties lygiui, o įvertinimas, ar asmuo pajėgus pakelti bylinėjimosi išlaidų naštą konkrečioje nagrinėjamoje byloje. Todėl pagrindas suteikti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą konkrečioje civilinėje byloje turi būti ne tik atitikimo teisės aktais apibrėžtam fiksuotam asmens pajamų ir turto lygiui nustatymas, bet ir „teisingumo interesai“.

Ar konkrečioje byloje teisingumo interesai reikalauja užtikrinti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, parodo asmens pajamų ir turtinės padėties, bylinėjimosi išlaidų konkrečioje byloje, bylos sudėtingumo, asmeninių suinteresuoto asmens savybių, bylos rezultatų įtakos ir reikšmingumo asmens interesams, kitų, galinčių lemti šios pagalbos poreikį, aplinkybių visumos įvertinimas.

8. Pagal pobūdį bei taikymo specifiką išskirtini šie privalumų kriterijai, kuriuos nustačius valstybės garantuojama teisinė pagalba gali būti nesuteikiama: 1) bylos perspektyvumo; 2) valstybės išlaidų ir bylos rezultato adekvatumo; 3) draudimo piktnaudžiauti arba „protingo asmens“; 4) viešojo intereso. Kiti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme išvardinti šios pagalbos neteikimo atvejai laikytini tik aplinkybėmis, kurios gali patvirtinti vieno ar kito kriterijaus egzistavimą. Įstatyme netikslinga numatyti baigtinio tokių aplinkybių sąrašo, kadangi kriterijaus, esančio pagrindu atsisakyti suteikti aptariamą pagalbą, konstatavimui gali turėti reikšmės ne tik įstatyme nurodytos, bet ir kitos aplinkybės.

9. Atstovavimo santykiams teikiant valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą turėtų būti taikomi savanoriškojo atstovavimo principai. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba nėra nei vidinio, nei išorinio atstovavimo teisinio santykio, susiklostančio teikiant valstybės garantuojamą antrinę

teisinę pagalbą civilinėse bylose, subjektas, todėl Tarnybų sprendimas negali būti laikomas pavedimu suteikti antrinę teisinę pagalbą bei įgalinimus patvirtinančiu dokumentu. Ribojimai valstybės garantuojamą teisinę pagalbą gaunančiam asmeniui laisvai pasirinkti teisinės pagalbos teikėją ir perduoti įgalinimus yra nesuderinami su veiksnaus asmens atstovavimo civilinėse bylose prigimtimi. Advokato paskyrimo teikti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą procedūra, iš jos išeliminuojant paties advokato dalyvavimą ir administracinius įgalinimus turinčiam subjektui numatant teisę spręsti apie advokato galimybes teikti teisinę pagalbą konkrečioje byloje, nesuderinami su advokatų veiklos principais, skirtais tinkamo tokios pagalbos teikėjų funkcijų vykdymo užtikrinimui.

10. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nuostatos, reglamentuojančios bylinėjimosi išlaidų rūšis, nuo kurių mokėjimo aptariamą pagalbą gaunantys asmenys yra atleidžiami, stokoja sistemiškumo ir nuoseklumo. Atleidimo nuo šių išlaidų mokėjimo ir jų apmokėjimo, taip pat priteisimo ir paskirstymo tvarkos nebuvimas, nesuderinamas su racionaliu valstybės lėšų naudojimu ir ekonomiškai pagrįsto ginčo dalyvių elgesio skatinimu bei lemia teisės į bylinėjimosi išlaidų apmokėjimą realizavimo apimties neapibrėžtumą.

Atsižvelgiant į 1-10 išvadas, disertacinio darbo tyrimo pagrindu Lietuvos įstatymų leidėjui teikiami šie pasiūlymai valstybės garantuojamos teisinės pagalbos organizavimo ir skyrimo tobulinimo klausimais:

1. LR CPK įtvirtinti procesines garantijas, užtikrinančias valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimą arba jos teikimo nutraukimą tais atvejais, kai tai yra būtina teisingumo interesais. Šio kriterijaus taikymą priskirti civilinę bylą, kurioje prašoma suteikti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, nagrinėjančio teismo kompetencijai.

2. Panaikinti Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyboms antrinės teisinės pagalbos teikimo organizavimo, šios pagalbos teikimo kontrolės, šią pagalbą teikiančių advokatų atrankos bei paskyrimo teikti pagalbą funkcijas ir perduoti jas Lietuvos advokatūrai. Tarnybų kompetencijai palikti spręsti tik pareiškėjų turtinės padėties nustatymo ir atlyginimo už suteiktą antrinę teisinę pagalbą teisės aktais nustatyta tvarka išmokėjimo, statistinių duomenų kaupimo ir apdorojimo, biudžeto planavimo, visuomenės informavimo bei panašius su valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo organizavimu nesusijusius klausimus.

3. Atsisakyti nuolat valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių advokatų modelio, nes jis yra finansiškai nepagrįstas, taip pat toks teisinės pagalbos teikėjų (advokatų) veiklos organizavimas nėra suderinamas su jų veiklą

reglamentuojančių teisės aktų principais bei neskatina siekti geresnės teisinės pagalbos kokybės.

4. Panaikinti Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nuostatas, numatančias Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyboms teisę spręsti konkretaus advokato parinkimo teisinės pagalbos teikimui klausimus, valstybės garantuojamą teisinę pagalbą gaunantiems asmenims numatyti teisę patiems pasirinkti jų interesus atstovausiantį advokatą, o kai to jie patys neįstengia padaryti, advokato parinkimo klausimo sprendimą perduoti advokatų savivaldos institucijai.

5. Numatyti, kad įgalinimus patvirtinančiu dokumentu teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą yra rašytinė advokato ir šią pagalbą gaunančio asmens sutartis ar jos išrašas, o Tarnybos priimamas sprendimas yra pareiškėjo atitikimą įstatyme nustatytam turtinės padėties kriterijui, jo atleidimą nuo bylinėjimosi išlaidų ir advokatui apmokėjimą už suteiktą teisinę pagalbą patvirtinantis dokumentas.

6. Visas bylinėjimosi išlaidų rūšis, nuo kurių mokėjimo asmenys yra atleidžiami, ir kurios sudaro valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidas, siūloma išvardinti toje pačioje teisės normoje, nes bylinėjimosi išlaidų, nuo kurių mokėjimo suinteresuoti asmenys yra atleidžiami, sutampa su valstybės patiriamomis išlaidomis tokiai pagalbai apmokėti. Todėl Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme visiškai netikslinga atskirai reglamentuoti valstybės teisinės pagalbos išlaidas ir išlaidas, nuo kurių šią pagalbą gaunantys asmenys, yra atleidžiami.

7. Numatyti, kad bylinėjimosi išlaidomis, nuo kurių valstybės garantuojamą teisinę pagalbą gaunantys asmenys yra atleidžiami, ir kurias patiria valstybė, yra ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos administravimo išlaidos.

8. Teisės aktais reglamentuoti kiekvienos bylinėjimosi išlaidų rūšies, nuo kurios mokėjimo yra atleidžiami valstybės garantuojamą teisinę pagalbą gaunantys asmenys, apskaičiavimo, apmokėjimo bei atlyginimo sąlygas ir tvarką.

9. Sukurti vieningą pirminės ir antrinės teisinės pagalbos mechanizmą, numatant, kad pirminę teisinę pagalbą suteikęs teisinės pagalbos teikėjas toliau teiktų ir antrinę teisinę pagalbą. Pirminę teisinę pagalbą tikslinga perduoti teikti advokatams, nes tai padėtų pašalinti ir interesų konfliktus bei abejones dėl šios sistemos skaidrumo tais atvejais, kai teisinė pagalba reikalinga siekiant ginti pažeistas ar ginčijamas asmenų teises ar teisėtus interesus dėl administracinių subjektų veiksmų.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Montvydienė, I. Asmens turtinės padėties kriterijus suteikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą civilinio proceso tvarka nagrinėjamose bylose. *Jurisprudencija*. 2007, 5(95): 64-70.

2. Montvydienė, I. *Pacta de quota litis*, kaip alternatyva valstybės garantuojamai teisinei pagalbai užtikrinti civilinėse bylose. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 85-91.

KITOS AUTORĖS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

1. Žalėnienė, I.; Montvydienė, I. Niedopłatna pomoc prawna w Respublice Litewskiej. *Rejent: miesięcznik notariatu polskiego*. 2007, Rok 17, 6 (194): 131-147.

2. Montvydienė, I. Atstovavimo teisinio santykio ypatumai teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą civilinėse bylose. Tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos „Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai“, vykusios 2006 08 14 – 15 Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys. Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius: Visus plenus. 2006, p. 113-123.

3. Montvydienė, I. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įgyvendinimo problemos užtikrinant teisminės gynybos prieinamumą civilinėse bylose. Tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos „Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis“, skirtos profesoriaus dr. Stasio Vėlyvio 70 metų jubiliejui paminėti, vykusios 2008 06 05 – 06, Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 218-236.

4. Montvydienė, I. Advokatų kvalifikacijos įtaka teisinių paslaugų kokybei. *Lietuvos advokatūra*. 2009, 3(32): 3-5.

5. Montvydienė, I. Advokatų teisinės garantijos. *Lietuvos advokatūra*. 2010, 1(34): 2-3.

6. Montvydienė, I. Advokato atlyginimo, priklausančio nuo bylos rezultato (*pacta de quota litis* ir *pacta in forma pauperis*), reglamentavimo ir priteisimo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Lietuvos advokatūra*. 2007, 3 (24): 2-3; 13; 2007, 4(25): 2-4.

7. Montvydiene, I. Kriterii predostavlenija garantiruemoj gosudarstvom pravovoj pomoshhi v grazhdanskikh delakh [Means Tests for Legal Aid in Civil Cases]. *Nauchnyje trudy* 6, tom 2. Moskva: Jurist, 2006, s. 1025-1028.

8. Montvydiene, I. Garantiruemaja gosudarstvosm pravovaja pomoshh v grazhdanskikh delakh [State Guaranteed Legal Aid in Civil Cases]. *Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii „Aktualnyje problemy sovershenstvovanija zakonodatelstva i pravoprimenitelnoj praktiki na sovremennom ehtape*“, *17 janvarja 2004*. Kaliningrad: Izd. KGU. 2004, s. 131-136.

GYVENIMO APRAŠYMAS

Asmeniniai duomenys: Ingrida Montvydienė, gim. 1970 m. rugpjūčio 6 d. Telšiuose

Išsilavinimas:

1977-1988 Telšių 5-oji vidurinė mokykla

1988-1993 Vilniaus universitetas, Teisės fakultetas, teisininko diplomas (vienpakopės teisės studijos)

Kontaktai: i.montvydiene@advoco.lt

Darbo patirtis:

1991-1993 LR Aplinkos apsaugos departamentas (dabar – Aplinkos ministerija), teisininkė

1995-1998 Lietuvos advokatūra, advokato padėjėja

1995- iki šiol Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso teisės katedros lektorė

1998- iki šiol Advokatės Ingridos Montvydienės kontora, advokatė

1998-2008 Lietuvos advokatūros advokatų tarybos konsultantė

2008- iki šiol Lietuvos advokatūros advokatų tarybos pirmininko pavaduotoja

Kita patirtis: Dalyvavimas teisės aktų rengimo darbo grupėse, pranešimų advokatų veiklos bei valstybės garantuojamos teisinės pagalbos klausimais skaitymas konferencijose ir seminaruose, Lietuvos advokatūros atstovavimas CCBE **(**Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų taryba) ir IBA **(**Tarptautinė advokatų asociacija)

Stažuotės:

2003-2005 Tarptautinio baudžiamojo teismo (ICC) organizuotuose mokymuose advokatams Europos teisės akademijoje (Tryras, Vokietija)

2005-2006 Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemų pristatymuose (Olandija, Amsterdamas; Anglija, Londonas)

Kalbos: Gimtoji – lietuvių; darbo – anglų ir rusų.